

CD KLASSIEK

Dodenmis voor koning Sigismund Neukomm

Lodewijk XVI (1754-1793) was de allereerste vorst die zijn hoofd per guillotine kwijtraakte, op 21 januari 1793. Dat zond een schokgolf door Frankrijk en geheel Europa. Pas na de definitieve uitschakeling van Napoleon in Waterloo in 1815 kon tijdens het Congres van Wenen de balans worden opgemaakt. De overwinnaars tekenden er Europa's grenzen opnieuw uit. En prins Talleyrand, gewiekst Frans diplomaat en eeuwige overlever, bestelde voor die gelegenheid een requiemmis voor Louis XVI. Een sluwe zet van de oude vos: op de verjaardag van de onthoofding van 1793 zaten vele kroon dragers en hoge gezanten in Wenen in de hoogmis.

Ridder Sigismund von Neukomm (1778-1858) was de componist van dienst. Een man die filosofie en wiskunde had gestudeerd in Salzburg, maar ook orgel. En hij had er vriendschap aangeknoopt met Michael Haydn, toen *Konzertmeister* bij de bisschop. Na Waterloo ging Neukomm in dienst bij Talleyrand en begeleidde die tijdens zijn diplomatieke missies. Hij componeerde klassieke werken die in de

tweede helft van de negentiende eeuw vergeten raakten, maar sinds 1950 opnieuw worden ontdekt. Zijn bewondering voor Joseph Haydn was ongeveinsd. Hij maakte zelfs dat diens graf een fraaie steen kreeg.

De requiemmis is klassiek Weens en meer Haydn dan Mozart, ook al was Neukomm geboren in een huis tegenover dat van Mozart en had hij in Rio de Janeiro Mozarts Requiem uitgevoerd. Neukomm's mis daarentegen klinkt veeleer geruststellend en sereen. Het lijkt overigens sterk op het requiem dat Luigi Cherubini (1760-1842) schreef in 1816.

Jean-Claude Malgoire nam al in 2005 een werk van Neukomm op, maar de requiemmis is een wereldpremière. Malgoire werkt zoals steeds samen met La grande Ecurie et la Chambre du Roy, het oudmuziekensemble dat hij in 1966 oprichtte. De mis was oorspronkelijk bedoeld voor a capella zang, maar Neukomm voorzorg ook een versie met orkestbegeleiding, met uitstekende zangsolisten en een uitgebreid koor als tegengewicht. (JC)

Sigismund Ritter von Neukomm, *Réquiem à la mémoire de Louis XVI*, door le Choeur de chambre de Namur & La grande Ecurie et la Chambre du Roy onder leiding van Jean-Claude Malgoire, Alpha Classics (distributie Outhere Music), ALPHA 966, 23 euro.

CD KLASSIEK

Zwemmen in bloed Johann Sebastian Bach

Met het befaamde Freiburger Barockorchester onder leiding van Petra Mülleijans nam Carolyn Sampson drie cantates op van Bach voor sopraan uit de periode dat de meester in Weimar werkte. Dat is vrij vroeg in zijn carrière, 1708-1717, maar musicologen omschrijven die tijd als een vroeg meesterschap.

De drie religieuze cantates werden gebracht in de hofkapel, de zogenoemde *Himmelburg* (hemelsburcht). Het zijn *Weichet nur, betrübte Schatten* BWV 202, *Tritt auf die Glaubensbahn* BWV 152 en *Mein Herze schwimmt im Blut* BWV 199. Die laatste cantate is een toonbeeld van piëtisme, een protestantse muzikale vroomheids-

stroming. De zondaar zoekt en vindt verlossing bij God, maar eerst moet hij natuurlijk zijn eigen ellende overschouwen. De tekst van de cantate leende Bach bij de toen bekende Duitse dichter Georg Christian Lehms, en wel uit *Gottgefälliges Kirchen-Opffer* uit 1711.

Tritt auf die Glaubensbahn (Stap op het pad van het geloof) BWV 152, is een dialoogcantate voor sopraan en bas en een sprekend voorbeeld van een cantate die eigenlijk kamermuziek is, want er worden slechts vier instrumenten voor ingezet. (EDS)

Johann Sebastian Bach, *Cantatas for Soprano*, door Carolyn Sampson, Andreas Wolf & het Freiburger Barockorchester onder leiding van Petra Mülleijans, Harmonia Mundi, HMM902252, 23 euro.

BOEK WERELD

Onbekende landen Erika Fatland

Goelnara Karimova, dochter van de Oezbeekse president Karimov, was een bijzonder lid van de internationale jetset. Ze had een eigen modecollectie en droomde ervan een gevierde popster te worden en in 2012 werd haar eerste Amerikaanse album met veel tamtam (en geld) voorgesteld. De internationale

doorbraak bleef uit, ook al werden haar liedjes onophoudelijk gespeeld op de Oezbeekse radio en televisie. Jarenlang was ze de gedoodverfde opvolger van haar vader, maar dat liep fout af. Op 17 februari 2014 werd haar Twitteraccount afgesloten. De liedjes verdwenen uit de ether. Het machtige en rijke kindje stond onder huisarrest.

Vader Karimov was in de jaren 1980 eerste secretaris van de communistische partij in de Sovjet-deelstaat en daarmee de machtigste man van Oezbekistan. In 1991 riep hij 's lands onafhankelijkheid uit, werd president en bouwde de partij uit tot zijn persoonlijk politiek vehikel. Hij overleed op 2 september 2016. Een korte machtsstrijd volgde, maar aan de staatstructuur verandert niets.

De politieke situatie in Oezbekistan is vergelijkbaar met die van andere landen in de regio. Kazachstan, Kirgizië, Tadzjikistan, Turkmenistan, Oezbeki-

stan zijn fascinerende, maar voor velen onbekende landen in Centraal-Azië die in het Sovjettijdperk hun eigen identiteit kwijtraakten. De nog jeugdige Noorse antropologe Erika Fatland reist door al die landen en dringt diep door in de plaatselijke samenlevingen. Het resultaat is een klassiek reisverhaal dat ons in contact brengt met een onbekende wereld. Centrale vraag is wat er nog rest van de Sovjetinvloed, nu al die landen meer dan een kwart eeuw onafhankelijk zijn. Het boek eindigt met het trieste lot van Karimova. (EDS)

Erika Fatland, *Sovjetistan*, De Geus, Amsterdam, 2017, 448 blz., 24,99 euro, ISBN 978 90 4453 799 4.

BOEK SPIRITUALITEIT

Geheimen delen Bernard Mendibourne

Al enkele jaren is de uitgeverij van de norbertijnen van Averbode zowat de huisuitgeverij van de jezuïeten in Vlaanderen en Nederland die de basisteksten van de Sociëteit van

Jezus in het Nederlands beschikbaar stelt. Hoofdwerk is *De geestelijke oefeningen* van Ignatius van Loyola (1491-1556), de stichter van de jezuïetenorde. Dat boek werd echter niet geschreven om gelezen te worden, maar is een geheel van praktische aanwijzingen om iemand te helpen een bepaalde geestelijke ervaring op te doen. Het betreft bijgevolg veeleer een handleiding, een doeboek, dan een meditatieboek. Daarvoor is het te droog en te technisch en richt het zich tot begeleiders van 'retraitanten' die biddend op zoek gaan naar God in een van de diverse vormen waarin geestelijke oefeningen kunnen worden gedaan.

De Franse jezuïet Bernard Mendibourne is zo'n begeleider en hij stelt in een lijvig boek een Bijbels parcours samen op ba-

sis van Ignatius' werkwijze. Hij brengt ons ook thuis in Ignatius' taal. Intrigerend, een van de bedoelingen was de godszoeker de 'geheimen van het geloof' te leren kennen. Het Nieuwe Testament blijkt de voornaamste bron van die geheimen. Ook geboeid? Volg dan een retraite bij de jezuïeten. Dat lijkt de conclusie van het boek. (EDS)

Bernard Mendibourne, *De Bijbel lezen met Ignatius van Loyola*, Uitgeverij Averbode, Averbode, 2017, 400 blz., 22,50 euro, ISBN 978 90 3171 825 2.

BOEK GESCHIEDENIS

Vrucht van erge winters Philipp Blom

Met de term Kleine IJstijd wordt een periode bedoeld tussen 1570 en 1700 toen er in Europa geregeld uitzonderlijk strenge winters voorkwamen, die onder andere werden vastgelegd door Nederlandse en Vlaamse landschapsschilders. Tussen 1650 en 1710 en tussen 1790 en 1825 was de zon dan ook beduidend minder actief dan gemiddeld – de beide perioden staan bekend als het Maunder- en het Daltonminimum – en in de zeventiende eeuw had dat een grote impact op de samenleving.

De effecten waren duidelijk. In Europa woedde van 1618 tot 1648

de Dertigjarige Oorlog, deels het gevolg van slechte oogsten, voedseltekorten en de daarop volgende sociale onrust. De Kleine IJstijd had ook meteen invloed op het verloop en de afloop van alle oorlogen die Europa teisterden in de zeventiende eeuw.

De Duitse, in Wenen en Oxford opgeleide, historicus Philipp Blom schreef eerder een fascinerende geschiedenis over de achttiende-eeuwse Franse Verlichting en is ook een kenner van de intellectuele traditie in het protestantse Nederland.

Aan de hand van ooggetuigenverslagen en literatuuronderzoek vertelt hij in *De opstand van de natuur* een wervelend verhaal over de Kleine IJstijd. Niet enkel boeren, maar ook landeigenaars raakten verarmd. Heksenvervolgingen waren een reactie op de ellende. Het agrarische, feodale fundament van Europa brokkelde af en er ontstonden nieuwe vormen van economische activiteit in de steden. En met de opkomst van de stedelijke, industriële samenleving kwam ook een nieuwe vorm van denken op, de Verlichting.

Het tweede deel van het boek is dan ook veeleer een bezinning op de erfenis van die beweging.

Bloms conclusie is dat we eigenlijk nog niet verder kwamen dan de dromen en verlangens van de zeventiende eeuw. Het godsdienstige systeem lijkt vervangen door de markt.

Klein detail: klimaathistorici vinden de term Kleine IJstijd misleidend. De gemiddelde temperatuur in Europa was in de zeventiende eeuw slechts een halve graad lager dan gebruikelijk. Tijdens een 'echte' ijstijd gaat het om een verschil van minstens 8 graden. Was dat voldoende om de samenleving in een stroomversnelling te brengen? (EDS)

Philipp Blom, *De opstand van de natuur. Een geschiedenis van de kleine ijstijd (1570-1700) en het ontstaan van het moderne Europa*, De Bezige Bij, Amsterdam, 2017, 307 blz., 29,99 euro, ISBN 978 90 2344 822 8.